

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUSMIŲ VYKDYMO KODEKSO 30, 37, 50, 68, 69, 70
IR 72 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO IR LIETUVOS
RESPUBLIKOS BAUSMIŲ VYKDYMO SISTEMOS ĮSTATYMO NR. XIII-1387 10 IR 12
STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Galiojančiuose teisės aktuose stokojama aiškaus informacijos apsikeitimo mechanizmo tarp laisvės atėmimo vietų įstaigų ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba) apie nuteistuosius už smurtinius nusikaltimus prieš nepilnamečius. Informacijos trūkumas lemia nepakankamą institucijų veiksmų koordinavimą, apsunkina tinkamą vaikų saugumo užtikrinimą, savalaikį rizikos vertinimą ir prevencinių priemonių taikymą. Dėl to didėja pakartotinio smurto ar neigiamo psichologinio poveikio vaikams rizika, ypač tais atvejais, kai nukentėję nepilnamečiai palaiko ryšius su nuteistaisiais.

Be to, teisės aktai nenumato ribojimų nuteistiesiems už smurtinius nusikaltimus prieš nepilnamečius bendrauti su nepilnamečiais ar specialių sąlygų jų išleidimui į trumpalaikes išvykas. Minėti nuteistieji gali skambinti, rašyti laiškus, susitikti su kitais asmenimis ir laikinai vykti į namus ar darbo, mokymosi bei resocializacijos vietas, o jų elgesio kontrolė už įkalinimo įstaigų ribų užtikrinama fragmentiškai dėl ribotų laisvės atėmimo vietų įstaigos pareigūnų įgaliojimų.

Pavyzdžiui, šiuo metu laisvės atėmimo bausmę atlieka apie 170 asmenų, nuteistų už seksualinius nusikaltimus prieš nepilnamečius, iš jų apie 60 – už nusikaltimus prieš savo vaikus. Praktika rodo, kad dalis nuteistųjų palaiko ryšius su šeimos nariais ir nukentėjusiais, o tai gali kelti psichologinę žalą vaikams ir trukdyti saugios emocinės aplinkos kūrimui.

Įstatymų projektų tikslas – užkirsti kelią nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą prieš nepilnamečių, nusikalstamoms veikoms ir apsaugoti nepilnamečius nuo pakartotinio smurto bei galimų psichologinių traumų, galinčių kilti dėl nuteistojo siekio su jais bendrauti.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektus inicijavo ir parengė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekse (toliau – BVK) nėra numatytas keitimosi informacija apie nuteistuosius, atvykusius atlikti laisvės atėmimo bausmės už smurtinį nusikaltimą, padarytą nepilnamečio atžvilgiu, taip pat nuteistasias moteris, auginančias vaikus ir atliekančias laisvės atėmimo bausmę, mechanizmas tarp laisvės atėmimo vietų įstaigos ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos.

BVK nenumato ribojimų nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą nepilnamečio atžvilgiu, bendrauti (susirašinėti laiškais, skambinti telefonu, pasimatyti, aplankyti išvykus iš bausmės atlikimo vietos) su nepilnamečiais bei pasekmių už tokį bendravimą.

Pagal BVK 68 ir 69 straipsnių nuostatas nuteistieji, atliekantys laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą nepilnamečio atžvilgiu, atlikę nedidelę laisvės atėmimo bausmės dalį, gali būti išleisti į trumpalaikę išvyką į namus¹ arba jiems gali būti leidžiama be palydos išvykti iš

¹ Minimali atliktinos laisvės atėmimo bausmės dalis, kurią atlikus nuteistiesiems gali būti suteikiama trumpalaikė išvyka į namus, yra: 1) šeši mėnesiai – nuteistiesiems, kuriems paskirta bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo, taip pat nepilnamečiams nuteistiesiems; 2) vieni metai – nuteistiesiems, kuriems paskirta bausmė viršija trejus metus, bet neviršija dešimt metų laisvės atėmimo; 3) dveji metai – nuteistiesiems, kuriems paskirta bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo.

bausmės atlikimo vietos į darbo, mokymosi ar resocializacijos priemonių atlikimo vietą². Ribojimų kontaktuoti su nepilnamečiais laikinai iš laisvės atėmimo vietų įstaigos išleistiems nuteistiesiems BVK nenumato.

BVK 68 straipsnyje taip pat nustatyta, kad nuteistieji, įskaitant atliekančius laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą nepilnamečio atžvilgiu, atlikę minimalią laisvės atėmimo bausmės dalį, gali išvykti į namus:

1) vieną kartą per du mėnesius – nuteistieji, kuriems paskirta bausmė neviršija trejų metų laisvės atėmimo, o kai jie yra atlikę pusę paskirtos bausmės, – du kartus per mėnesį;

2) vieną kartą per tris mėnesius – nuteistieji, kuriems paskirta bausmė viršija trejus metus, bet neviršija dešimt metų laisvės atėmimo, o kai jie yra atlikę pusę bausmės, – vieną kartą per du mėnesius, o kai jie yra atlikę du trečdalius bausmės – du kartus per mėnesį;

3) vieną kartą per keturis mėnesius – nuteistieji, kuriems paskirta bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo, o kai jie atlikę pusę bausmės, – vieną kartą per tris mėnesius, o likus šešiams mėnesiams iki lygtinio paleidimo iš bausmės atlikimo vietos arba iki bausmės pabaigos likus ne daugiau kaip vieniems metams, kai lygtinis paleidimas iš bausmės atlikimo vietos netaikomas, – du kartus per mėnesį.

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo sistemos įstatymas Nr. XIII-1387 (toliau – BVSI) nenumato teisės laisvės atėmimo vietų įstaigos pareigūnams lankytis nuteistųjų, laikinai išvykusių iš laisvės atėmimo vietų įstaigos, gyvenamosiose, darbo, mokymosi ir kitose vietose, į kurias šie nuteistieji išleisti iš laisvės atėmimo vietų įstaigos, t. y. vykdyti minėtų nuteistųjų elgesio kontrolės už laisvės atėmimo vietų įstaigos ribų.

BVK 72 straipsnyje nustatyta teisė vaikų turintiems nuteistiesiems rūpintis vaikų globos įstaigose gyvenančiais vaikais. Ribojimų rūpintis nepilnamečiais, nukentėjusiais nuo nuteistojo smurtinės nusikalstamos veikos, BVK nenumato.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 30, 37, 50, 68, 69, 70 ir 72 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (toliau – BVK projektas) 1 ir 6 straipsniais, siūloma pakeisti BVK 30 straipsnio 4 dalį ir BVK 70 straipsnio 6 dalį, kad įtvirtinti laisvės atėmimo vietų įstaigos bendradarbiavimo su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba aspektus:

- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos informavimą apie nuteistuosius, atvykusius atlikti laisvės atėmimo bausmės už dėl smurtinį nusikaltimą³, padarytą prieš nepilnametį, taip pat bendradarbiavimą keičiantis informacija apie laisvės atėmimo bausmę atliekančias motinas ir jų auginamus vaikus;

- laisvės atėmimo vietų įstaigos direktorių ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos direktorių įgalinti nustatyti informacijos keitimosi tarp laisvės atėmimo vietų įstaigos ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos tvarką ir informacijos apimtį.

BVK projekto 1 straipsniu siūlomi pakeitimai sudarys prielaidas Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai savalaikiai gauti informaciją apie asmenį, nuteistą laisvės atėmimo bausme už smurtinį nusikaltimą, padarytą prieš nepilnametį, taip pat motinų, auginančių vaikus laisvės atėmimo vietų įstaigoje netinkamą elgesį su vaiku ir inicijuoti procesus nepilnamečių teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti (pvz., inicijuoti tėvo (motinos) valdžios apribojimo procesą). Kartu laisvės atėmimo vietų įstaigai bus sudarytos galimybės gauti informaciją apie nuteistajam taikomus tėvo (motinos) valdžios ar kt. apribojimus nepilnamečių atžvilgiu, kas leistų priimti sprendimus dėl

² Minimali atliktinos laisvės atėmimo bausmės dalis, kurią atlikus nuteistiesiems gali būti leidžiama be palydos išvykti iš bausmės atlikimo vietos į darbo, mokymosi ar resocializacijos priemonių atlikimo vietą – ketvirtadalis laisvės atėmimo bausmės.

³ Smurtinį nusikaltimą apibrėžia Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo 2 straipsnio 4 dalis, kurioje nustatyta, kad *smurtinis nusikaltimas* – Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nurodyto nusikaltimo sudėties požymių turinti veika, kuria buvo tyčia atimta žmogaus gyvybė, sutrikdyta jo sveikata ar sukeltas fizinis skausmas, arba kita nusikaltimo žmogaus laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ar neliečiamumui sudėties požymių turinti veika. Smurtinių nusikaltimų sąrašą tvirtina Fondo programos vykdytojas.

atitinkamų teisių nuteistiesiems bendrauti su nepilnamečiais apribojimo, trumpalaikių išvykų jiems nesuteikimo ir pan.

Siekiant užkirsti kelią nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą prieš nepilnametį, nusikalstamosioms veikoms ir apsaugoti nepilnamečius nuo pakartotinio smurto bei galimų psichologinių traumų, galinčių kilti dėl nuteistojo siekio su jais bendrauti, BVK projekto 2-5 ir 7 straipsniais, siūloma:

1. Nustatyti papildomus apribojimus nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą prieš nepilnametį:

a) draudimą įgyvendinant savo teises susirašinėti, skambinti, pasimatyti, išvykti iš bausmės atlikimo vietos, bendrauti ir (ar) pasimatyti su nukentėjusiu nepilnamečiu asmeniu (BVK projekto 3 straipsnis);

b) draudimą suteikti jiems trumpalaikę išvyką į namus, kuriuose gyvena nukentėjęs nepilnametis asmuo (BVK projekto 4 straipsnis);

c) draudimą trumpalaikės išvykos į namus, darbą, mokslo įstaigą, resocializacijos tikslais ir t. t. metu bendrauti, pasimatyti ir (ar) palaikyti bet kokią kitą kontaktą su nepilnamečiais (BVK projekto 4 ir 5 straipsniai)

d) apribojimą rūpintis vaikų globos įstaigose gyvenančiais vaikais, nukentėjusiais nuo nuteistojo smurtinės nusikalstamos veikos (BVK projekto 7 straipsnis).

2. Nustatyti griežtesnes trumpalaikės išvykos į namus, darbą, mokslo įstaigą, resocializacijos tikslais ir t. t. suteikimo nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą prieš nepilnametį, sąlygas:

a) didesnę atliktinos minimalios laisvės atėmimo bausmės dalį – 3/4 laisvės atėmimo bausmės (BVK projekto 4 ir 5 straipsniai);

b) retesnę trumpalaikių išvykų į namus dažnumą – vieną kartą per keturis mėnesius.

3. Nustatyti pasekmes nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą prieš nepilnametį, jei jie nesilaikytų nustatytų naujų apribojimų:

a) nuteistųjų iš atviro tipo bausmės atlikimo vietos perkėlimą į labiau judėjimo laisvę apribojančias bausmės atlikimo sąlygas – pusiau atviro tipo bausmės atlikimo vietą (BVK projekto 2 straipsnis);

b) teisės nuteistajam į bet kokią trumpalaikę išvyką panaikinimas (BVK projekto 4-5 straipsniai).

Stiprinant nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą prieš nepilnametį, elgesio kontrolę BVK projektu ir Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo sistemos įstatymo Nr. XIII-1387 10 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo projektu (toliau – BVSĮ projektas) siūloma:

- numatyti elektroninio stebėjimo priemonių taikymą visais atvejais, kai nuteistasis, atliekantis laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą prieš nepilnametį, trumpam išleidžiamas į namus, darbą, mokslo įstaigą, resocializacijos tikslais ir t. t. (BVK projekto 4 ir 5 straipsnių pakeitimai);

- sudaryti teisinės prielaidas laisvės atėmimo vietų įstaigos pareigūnams lankytis nuteistųjų, trumpam išleistų iš laisvės atėmimo vietų įstaigos, gyvenamosiose, darbo, mokymosi ir kitose vietose, į kurias šie nuteistieji buvo išleisti (BVSĮ projekto 1 ir 2 straipsniai).

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus įstatymų projektus neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Nustačius papildomus apribojimus nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą prieš nepilnametį, bus sumažinta pakartotinio smurto prieš

nepilnamečius rizika ir užkirstas kelias galimam psichologiniam poveikiui ar spaudimui nukentėjusiesiems. Draudimas palaikyti bet kokius ryšius su nukentėjusiais nepilnamečiais bei kitais nepilnamečiais asmenimis sumažins nusikalstamo elgesio tęstinumą ir recidyvo tikimybę.

Be to, aiškiai apibrėžti nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę už smurtinį nusikaltimą, padarytą prieš nepilnametį, bendravimo ir kontaktų ribojimai sudarys prielaidas efektyvesnei jų elgesio kontrolei bausmės atlikimo laisvės atėmimo vietų įstaigoje ir trumpalaikių išvykų iš šios įstaigos metu, taip stiprinant visuomenės saugumą. Šios priemonės taip pat prisidės prie prevencinės baudžiamosios politikos stiprinimo, didins pasitikėjimą teisine sistema ir padės formuoti saugesnę aplinką nepilnamečiams.

Priėmus įstatymų projektus neigiamų pasekmių korupcijai nenumatoma.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Įstatymų projektų nuostatos nesusijusios su poveikiu verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Ar įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams?

Įstatymų projektai strateginio lygmens planavimo dokumentams neprieštarauja.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymų projektus, kitų įstatymų keisti ar pripažinti netekusiais galios nereikės.

10. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Įstatymų projektuose naujų sąvokų nėra.

11. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir yra suderinti su Europos Sąjungos teisės aktais.

12. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Įstatymų projektams įgyvendinti laisvės atėmimo vietų įstaigos direktorius ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos direktorius turės nustatyti informacijos keitimosi tarp laisvės atėmimo vietų įstaigos ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos tvarką ir apimtis.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymų projektams įgyvendinti papildomų biudžeto lėšų nereikės.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Įstatymų projektai suderinti su Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Lietuvos kalėjimų tarnyba, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

15. Įstatymų projektų reikšminiai žodžiai

Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną Eurovoc: „bausmė“, „laisvės atėmimas“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.